

[Електронний ресурс] / Е. Панасенко // Рідна школа. 2011. № 11. С. 28-35. Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/rsh_2011_11_10

6. Тушева В. В. Основи науково-педагогічних досліджень : [навчально-методичний посібник] / Вікторія Володимирівна Тушева ; Харк. нац. пед. ун-т ім. Г.С. Сковороди. Харків, 2006. 219 с.

Ушмарова В.В.

*доктор педагогічних наук, доцент,
професор кафедри початкової, дошкільної та професійної освіти Харківського
національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди*

ФАКТОРНО-КРИТЕРІАЛЬНА МОДЕЛЬ ОЦІНЮВАННЯ СФОРМОВАНОСТІ ГОТОВНОСТІ ВЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ ДО РОБОТИ З ОБДАРОВАНИМИ УЧНЯМИ

Результати аналізу наукових праць вітчизняних [1; 3] і зарубіжних [2] учених свідчать про те, що факторно-критеріальне моделювання забезпечує вимірювання якості процесу або системи шляхом побудови ідеальної моделі (норми-зразка) об'єкту, який досліджується. За Г. Єльніковою, факторно-критеріальне моделювання забезпечує реалізацію одного з провідних принципів кваліметричного підходу: урахування взаємозв'язку між складними та простими властивостями об'єкта через створення відповідної моделі бажаного стану об'єкта дослідження, через декомпозицію властивостей об'єкта (від англ. decomposition – розкладання), що відбувається шляхом виокремлення основних параметрів його розвитку (властивості 1-го порядку), факторів (складних властивостей 2-го порядку) та критеріїв прояву факторів (простих властивостей 3-го порядку). Іншими словами, відбувається створення нормативної моделі (еталону), за допомогою якої оцінюється стан розвитку об'єкта дослідження та відбувається його (розвитку) спрямування на заданий результат. Таким чином, створюється інструментарій оцінювання стану об'єкта, що називається факторно-критеріальною моделлю, або нормою-зразком, або кваліметричним еталоном (стандартом). Він дає можливість у кількісному вимірі відобразити ступінь досягнення об'єктом дослідження певного якісного стану [1, с. 6-8].

У нашому дослідженні розроблено факторно-критеріальну модель оцінювання сформованості готовності вчителів початкової школи до роботи з обдарованими учнями, в основу якої покладено параметри, фактори і критерії, отримані шляхом декомпозиції компонентів зазначеної готовності [4].

Ґрунтуючись на основних положеннях теорії вимірювань (S. Stevens) [2], будемо розрізняти ці поняття таким чином: параметри – це інтегративні якості об'єкта дослідження, які підлягають вимірюванню; фактори – це якості, отримані в результаті розщеплення параметру; критерії – це зовнішні форми прояву об'єкта вимірювання. З огляду на це, основними параметрами, за якими визначається кінцевий результат процесу формування готовності вчителя початкової школи до роботи з обдарованими учнями, є:

- параметр P_1 – сформованість мотиваційного компонента готовності;
- параметр P_2 – сформованість когнітивного компонента готовності;
- параметр P_3 – сформованість діяльнісного компонента готовності;
- параметр P_4 – сформованість рефлексивно-особистісного компонента готовності.

У свою чергу, параметри були декомпозовані на фактори ($F_1, F_2, F_3, \dots, F_{13}$) та критерії ($K_1, K_2, K_3, \dots, K_{42}$). Визначаючи критерії сформованості готовності вчителя початкової школи до роботи з обдарованими учнями, ми керувалися положеннями критеріального підходу, згідно якого критерії повинні фіксувати діяльнісний стан суб'єкта, нести інформацію про самостійний характер діяльності, про мотиви і ставлення до її виконання.

Для визначення вагомості показників, факторів і критеріїв, як важливого етапу реалізації кваліметричного підходу, найчастіше застосовують метод експертних оцінок. Нами було сформовано комплексну групу експертів та розроблено бланк опитувань. З метою встановлення узгодженості думок експертів було використано узагальнену формулу Спірмена-Брауна:

$$r_{SB} = \frac{k \cdot r}{1 + (k - 1) \cdot r}, \text{ де } k - \text{кількість критеріїв, за якими здійснювалась оцінка; } r$$

– усереднений коефіцієнт кореляції між усіма пунктами.

Статистично значущий коефіцієнт кореляції $> 0,7$ вважається доказом достатньої надійності тестованого інструменту. У нашому випадку $r_{SB} = 0,907365$, що підтверджує високий ступінь узгодженості думок експертів.

Спираючись на вищезазначені положення, нами було розроблено факторно-критеріальну модель оцінювання сформованості готовності вчителів початкової школи до роботи з обдарованими учнями.

Таблиця 1

Факторно-критеріальна модель оцінювання сформованості готовності вчителів початкової школи до роботи з обдарованими учнями

Параметри (P)	Вагомість (M)	Фактори (F)	Вагомість (m)	Критерії (K)	Вагомість (V)
P ₁ . Сформованість мотиваційного компонента $P_1 = 0,25 \cdot (F_1 + F_2 + F_3)$	0,25	F1. Спрямованість до роботи з обдарованими учнями $F_1 = 0,33 \cdot (K_1 + K_2)$	0,33	K1. Усвідомлення нових цілей професійної діяльності, спрямованої на задоволення освітніх потреб обдарованих дітей	0,5
				K2. Прагнення та усвідомлене ставлення до розвитку обдарувань учнів	0,5
	0,33	F2. Рівень вмотивованості до роботи з обдарованими учнями $F_2 = 0,33 \cdot (K_3 + K_4)$	0,33	K3. Потреба успішно вирішувати професійні завдання у роботі з обдарованими учнями	0,5
				K4. Стійкі позитивні дієві мотиви досягнення мети роботи з обдарованими учнями	0,5
	0,33	F3. Рівень професійних цінностей $F_3 = 0,33 \cdot (K_5 + K_6 + K_7)$	0,33	K5. Усвідомлення взаємозв'язку цінностей професійної діяльності з обдарованими учнями та її успішності	0,33
				K6. Особистісно-значущий сенс роботи з обдарованими учнями	0,33

				K7. Прагнення досягти успіху в роботі з обдарованими учнями, проявити себе найкращим чином	0,33	
Р ₂ . Сформованість когнітивного компонента $P_2 = 0,25 \cdot (F4 + F5 + F6)$	0,25	F4. Рівень методологічних знань $F4 = 0,33 \cdot (K6 + K7 + K8)$	0,33	K8. Знання методологічних підходів до освіти обдарованих учнів	0,5	
				K9. Знання про методи діагностики обдарованості	0,5	
				K10. Уявлення про основні сучасні теорії обдарованості	0,1	
	F5. Рівень теоретичних знань $F5 = 0,33 \cdot (0,1 \cdot K10 + 0,1 \cdot K11 + 0,1 \cdot K12 + 0,1 \cdot K13 + 0,1 \cdot K14 + 0,2 \cdot K15 + 0,2 \cdot K16 + 0,1 \cdot K17)$	0,33		0,33	K11. Знання змісту і співвідношення понять “задатки”, “здібності”, “обдарованість”, “талант”, “геніальність”	0,1
					K12. Знання видів обдарованості	0,1
					K13. Знання структури обдарованості	0,1
					K14. Знання індивідуально-психологічних й вікових особливостей обдарованих дітей	0,1
					K15. Знання ознак і проявів обдарованості	0,2
					K16. Знання критеріїв і методів виявлення обдарованості	0,2
					K17. Знання чинників розвитку обдарованості	0,1
F6. Рівень методичних знань $F6 = 0,33 \cdot (K18 + K19 + K20)$	0,33		0,33	K18. Знання принципів навчання обдарованих учнів	0,33	
				K19. Знання сучасних технологій навчання і виховання обдарованих учнів (інтерактивні педагогічні технології, технології кооперативного навчання, індивідуалізованого навчання, індивідуального навчання, ІКТ та ін.)	0,33	
				K20. Знання сучасних методів і форм навчання і виховання обдарованих учнів	0,33	
Р ₃ . Сформованість діяльнісного компонента $P_3 = 0,25 \cdot (F7 + F8 + F9 + F10 + F11)$	0,25	F7. Рівень гностичних умінь $F7 = 0,2 \cdot (K21 + K22 + K23)$	0,2	K21. Уміння аналізувати психолого-педагогічні джерела з обдарованості	0,33	
				K22. Уміння здобувати, поповнювати і поглиблювати свої знання щодо роботи з обдарованими учнями	0,33	
				K23. Уміння вивчати особистість обдарованого учня і себе	0,33	
	F8. Рівень проєктувальних умінь $F8 = 0,2 \cdot (K24 + K25 + K26 + K27)$	0,2		0,2	K24. Уміння прогнозувати, передбачати розвиток обдарованого молодшого школяра і класу в цілому	0,25
					K25. Здатність планувати навчальний процес відповідно до цілей, закономірностей і принципів навчання обдарованих учнів, оптимальних видів, методів, прийомів професійної діяльності з обдарованими учнями	0,25
					K26. Уміння моделювати цілі, завдання, зміст, засоби навчально-виховного процесу у відповідності до вікових і індивідуальних особливостей обдарованих учнів	0,25
					K27. Уміння прогнозувати власну систему педагогічної діяльності з обдарованими школярами	0,25
	F9. Рівень конструктивних умінь $F9 = 0,2 \cdot (K28 + K29 + K30)$	0,2		0,2	K28. Уміння обирати доцільні технології, форми, методи роботи з обдарованими учнями початкової школи	0,33
					K29. Уміння відбирати і дозувати навчальний матеріал, оптимально керувати процесом учіння	0,33
					K30. Уміння конструювати новітні технологічні прийоми й засоби взаємодії з обдарованими молодшими школярами	0,33
	F10. Рівень організаційних умінь $F10 = 0,2 \cdot (K31 + K32 + K33)$	0,2		0,2	K31. Уміння організувати свою діяльність і час та діяльність і час обдарованих учнів відповідно до цілей навчально-виховного процесу	0,33
					K32. Уміння сприяти накопиченню в обдарованих учнів соціального досвіду, позитивних якостей	0,33
					K33. Уміння стимулювати розвиток обдарованості учнів, спільно з обдарованими учнями організувати життєдіяльність, наповнюючи її цікавими творчими завданнями	0,33
					K34. Уміння будувати конструктивні стосунки з обдарованими учнями та їх батьками	0,25
	F11. Рівень комунікативних умінь $F11 = 0,2 \cdot (K34 + K35 + K36 + K37)$	0,2		0,2	K35. Уміння створювати сприятливе навчально-виховне середовище для розвитку обдарованості учнів	0,25

				К36. Уміння використовувати оптимальні механізми регулювання міжособистісних стосунків обдарованих учнів у класі	0,25
				К37. Уміння вміло орієнтуватися у педагогічних ситуаціях, знаходити гуманні способи попередження і подолання конфліктів, уміння управляти власними емоціями, поведінкою	0,25
Р ₄ . Сформованість рефлексивно-особистісного компонента $P_4 = 0,25 \cdot (F12 + F13)$	0,25	F12. Рівень рефлексивності $F12 = 0,5 \cdot (K38 + K39 + K40)$	0,5	К38. Об'єктивне уявлення переваг і недоліків власної професійної діяльності у сфері пошуку, відбору та освіти обдарованих учнів	0,33
				К39. Рефлексивні знання про особливості своєї особистості	0,33
				К40. Уміння і навички самооцінки і самоаналізу роботи з обдарованими учнями	0,33
				К41. Високий рівень особистісної та професійної культури, позитивне сприйняття себе як особистості та професіонала, позитивна Я-концепція, усвідомлення себе як самодостатньої особистості, педагогічний оптимізм, емпатія	0,5
		F13. Рівень сформованості важливих професійно-особистісних якостей $F13 = 0,5 \cdot (K41 + K42)$	0,5	К42. Прагнення до неперервного професійного і особистісного саморозвитку і самовдосконалення	0,5

Розроблена нами факторно-критеріальна модель слугувала еталонним зразком оцінювання результативності формування готовності вчителів початкової школи до роботи з обдарованими учнями.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Єльнікова Г. В. Технологія інструментарію кількісного вимірювання якості освіти в навчальному закладі [Електронний ресурс] / Г.В. Єльнікова. – Режим доступу : <http://lib.iitta.gov.ua/6922/1.pdf>
2. Стивенс С. Психологическая теория измерений / Стивенс С. – М.: Политиздат, 1966. – 164 с.
3. Рябова З.В. Моделювання та проектування як ефективні засоби забезпечення якості надання освітніх послуг [Електронний ресурс] / Рябова З.В. // Теорія та методика управління освітою. – 2012. – № 8 – С. 1-15. — Режим доступу : <http://tme.umo.edu.ua/docs/8/22.pdf>
4. Ушмарова В.В. Теоретичні і методичні засади формування готовності вчителів початкової школи в системі неперервної педагогічної освіти до роботи з обдарованими учнями : автореф. дис. ... докт. пед. наук : спец. 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти» / Ушмарова Вікторія Володимирівна; Харківський національний педагогічний університет імені Г. С. Сковороди – Харків, 2017 – 42 с.